

Zinaida Tăriță
(07.09.1952, Cobani, Glodeni –
11.12.2013, Bălți)

Studii: Institutul Pedagogic de Stat din Bălți, Facultatea de Filologie, specialitatea *Limba și literatura română* (1975). Angajată a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți din 1975: asistent universitar, lector superior universitar, conferențiar universitar la Catedra de limba română. Publicații: 2 manuale pentru instituțiile de învățământ superior (coautor); 4 manuale pentru învățământul preuniversitar, peste 55 de ghiduri, materiale didactice, articole științifico-metodice.

Comportamentul flexionar al abrevierilor¹

Lexicul, reprezentând aspectul cel mai intens explorat al relației dintre limbă și societate, este domeniul lingvistic ce se deosebește, în mod evident, de alte compartimente ale limbii prin marea sa capacitate de schimbare. El asigură o permanentă „primenire” a limbii, în special prin asimilarea cuvintelor noi necesare comunicării – împrumuturi din alte limbi sau creații interne.

Un loc aparte printre mijloacele actuale de formare a unităților lexicale noi îi revine abrevierii – aspect al neologiei formale (sintagmatice) care include creativitatea lexicală (Guilbert 1975: 278; Stoichițoiu-Ichim 2006: 35).

Prezența masivă a abrevierilor, frecvente în special în mass-media actuală, are „un temei obiectiv” (Guțu Romalo 2002: 44) care nu poate fi ignorat: transformările din societate (în plan social, cultural, economic, politic, științific, tehnic) favorizează asimilarea și crearea mijloacelor lingvistice adecvate noii realități.

Caracterul internațional și larga difuzare (atât prin împrumuturi, cât și prin creații interne) îi îndreptățesc pe cercetători (Stoichițoiu-Ichim 2005: 381) să includă abrevierea între efectele lingvistice ale globalizării.

Ne propunem să analizăm comportamentul flexionar al abrevierilor, datorită productivității crescînde a acestor unități lexicale și întrucît acest fenomen în plină expansiune poate fi cunoscut doar printr-o abordare complexă: structurală, normativă și funcțională, abordare ce permite cunoașterea mai aprofundată a dinamicii lexicale.

În literatura de specialitate e consemnat faptul că anumite tipuri de abrevieri, încadrîndu-se în sistemul lexical și în cel gramatical, se comportă ca niște cuvinte obișnuite (Dumitrescu 1987: 17; Seche 1977: 13; Carabulea 1983: 518), însă eterogenitatea abrevierilor, în raport cu natura lor structural-semantică, prezintă numeroase inadvertențe flexionare.

Caracterul eterogen al abrevierilor sub aspectul mecanismului lor de constituire – trunchiere, apocopă, compunere (din litere inițiale, din litere nesuccesive sau din

¹Text din Arhiva Catedrei.

.....
 fragmente de cuvinte) – impune o tratare diferențiată a comportamentului flexionar al acestor unități lexicale. La rândul său, inventarul compuselor realizate prin abreviere, din grupuri sintactice mai mult sau mai puțin stabile, reprezintă diferite categorii: *acronime* – unități lexicale formate din silabe (sau fragmente) inițiale ale cuvintelor care compun o sintagmă (*Moldtelecom*, *salvamar*), *sigle* – abrevieri din inițialele fiecărui termen din formația sintactică de bază (*TIR* „Transport internațional rutier”, *FMI* „Fondul monetar internațional”), *compuse de tip mixt* – abrevieri care combină cele două procedee, asociind inițiale cu fragmente de cuvinte și/sau cuvinte întregi (*TAROM* „Transporturile aeriene române”, *SANEPID* „Serviciul Antiepidemic”).

Analiza funcționării abrevierilor în diferite registre, atât oral, cât și în scris, relevă un șir de particularități ale comportamentului morfologic și flexionar.

Unele tipuri de abrevieri, cum ar fi acronimele, compusele de tip mixt, formații-telescopice (de tipul *videofon*, *Aviasan*, *Moldtelecom*) se caracterizează printr-o anumită transparență a motivării semantice și formale, altele (siglele: *CNA*, *NATO*, *SIDA*, *VIP* etc.) însă nu.

E de menționat și faptul că anumite abrevieri, indiferent de origine (împrumuturi, calchieri, formații românești), au pierdut legătura cu bazele lor formative și nu mai sînt simțite ca abrevieri, iar sub aspect morfologic se comportă ca unități lexicale autonome. Dicționarele, înregistrînd asemenea abrevieri, indică mărcile flexionare și indicii gramaticali de gen (*aragaz*, *aragazuri*, s.n.; *radar*, *radare*, s.n.; *var*, *vari*, s.m.; *hantru*, *hantri* s.m.; *melană* s.f.; *salvamontist*, -ă, *salvamontiști*, -iste, adj.).

Asimilarea în limba română a anumitor tipuri de abrevieri, ca, de altfel, și a altor formații neologice, este un fenomen cu numeroase aspecte contradictorii și fluctuante. Cauzele acestui proces sînt de natură obiectivă (caracterul recent al acestor unități lexicale, circulația lor limitată în registrul cult al limbii sau în cadrul unor limbaje specializate, imprecizia sau absența indicațiilor din lucrările normative) și subiectivă (graba sau neglijența în redare, comoditatea utilizatorilor).

Includerea abrevierilor în sistemul gramatical al limbii române parcurge, convențional, cîteva etape. O primă etapă a asimilării abrevierilor este încadrarea lor în anumite clase morfologice: substantive (*BERD* „Banca Europeană pentru Reconstrucții și Dezvoltare”, *sial* „înveliș extern al pămîntului, alcătuit din roci în care predomină silicații de aluminiu”), adjective (*izovit* „geam cu proprietăți izolatoare, fonice și termice, deosebite”, *tebecist* „ftizic, tuberculos”), *verbe* (*SOS* „salvați sufletele noastre” – semnal convențional de salvare, *a radariza* „a detecta și a localiza un obiect cu ajutorul radarului”), adverbe (*OK* „în regulă”). Constituindu-se în clase lexico-categoriale aparte, abrevierile, la o altă etapă, se încadrează în sistemul morfologic al limbii, căpătînd categorii gramaticale de gen, număr, caz, determinare: *plafar-plafare-plafarelor*, *ozene-ozeneuri-ozeneurilor*, *ONG – ONG-ul – ONG-urilor*, *un TIR*, *pasagerii unui TIR*.

Genul abrevierilor este indicat în context prin anumite mărci flexionare: articolul nehotărît (*un VIP*, *un CD*), articolul hotărît (*CV-ul*, *CD-ul*), diverși determinanți (*UE lărgită*, *OK dubios*, *CV consistent*, *CV solid*) sau prin asociere cu genul primului substantiv din formația lexicală sursă (*alianță*, *uniune*, *serviciu*, *universi-*

.....
 tate): *UE extinsă numără 25 membri; NATO prezentă în Irak; CNN – expulzat din Bagdad; ASEM este pregătită pentru noul an de studii.*

Dintre cele trei criterii (etimologic, semantic, formal), implicate în atribuirea neologismelor a genului gramatical, în limba română cea mai mare pondere revine criteriului formal. Spre deosebire de alte limbi (franceză, rusă), unde, de obicei, genul abrevierilor se stabilește după primul element al formației-sursă, în limba română genul se stabilește după indici formali. Conform criteriului formal (care ia în considerație desinența), majoritatea abrevierilor care desemnează nume se încadrează la genul neutru (preferat, de altfel, pentru majoritatea neologismelor): *mentovit* s.n. < ment [ă] + vit [amină] „tip de băutură răcoritoare pe bază de mentă”, *expotext* s.n. < expo [ziție] text [ilă] „un tip de magazin”, *laser* s.n. < L[ight] A[mplification by] S[timulated] E[mission of] R[adiations] „amplificare a luminii prin emisie stimulată a radiației”, *BIG* s.n. < B[ăcănie], I[n]dustriale], G[ospodina] „unitate comercială de mari proporții, supermagazin”, *CD* s.n. „compact disc”, *SRL* s.n. „societate cu răspundere limitată”.

Opoziția de număr la abrevieri este marcată prin opoziție desinențială, variabilă, în funcție de genul abrevierilor, ca și la numele obișnuite. Astfel, desinențele de plural sînt: *-i* pentru masculin (*Dj-i, salvamari, vari*), *-e* pentru feminin (*ozeniste, vipe*), *-uri, -e* pentru neutru (*CV-uri, radare*).

În calitate de marcă a pluralului, la abrevierile de genul neutru prevalează desinența *-uri* (față de *-e*). Repartizarea acestor două desinențe de plural (*-e* și *-uri*) la neutrele neologice, în opinia cercetătorilor (Brîncuș 1978: 261), este determinată de tendința generală a limbii literare actuale de a evita alternanțele fonetice din radical. La abrevierile în *-uri* nu se realizează nicio alternanță, indiferent dacă finala abrevierii este vocală sau consoană (*ozene – ozeneuri, SV – SVuri, TVA-uri*), iar la cele în *-e* apare alternanța *o/oa* (*tranzistor, -oare, scribofon – scribofoane* „aparat electronic care permite scrierea prin telefon”). Desinența *-uri* prezintă, așadar, avantajul de a evita diftongarea, hiatul și de a menține cât mai apropiată de etimon structura fonetică a abrevierii – tendință a limbii culte.

Deși substantivele proprii sînt incompatibile cu sensul de plural, totuși în contexte de tipul: *Ori CEC* („Casa de Economii și Consemnațiuni” – n.n.) *redevenea ce fusese... – o casă de depozite pentru populație, cu garanția integrală a statului, dar atunci nu mai credita ANL-uri* („Agenția Națională a locuinței” – n.n.) sau *FNI-uri* („Fondul Național de Investiții” – n.n.) (22, 6-12.04.2009, p. 7) utilizarea formelor de plural a abrevierilor *ANL* și *FNI* este subordonată intențiilor stilistice.

Întrucît abrevierile sînt lipsite, prin ele însele, de flexiune, neavînd ca dat inerent un anumit tip flexionar, actualizarea acestor unități lexicale într-un context impune, din partea vorbitorului, o atitudine conștientă de marcarea a calității nominale și de adaptare a formei la constrîngerile sintactice ale contextului.

În absența particularităților flexionare inerente (a tiparului flexionar caracteristic unui cuvînt încetățenit în limbă), în operația de actualizare intervin tendințele cele mai puternice ale momentului. Astfel, tratamentul flexionar al formațiilor substantivale recente, inclusiv, al abrevierilor, după cum apreciază cercetătorii

.....
 (Pană-Dindelegan 1999: 120), relevă două tendințe contradictorii: cea de utilizare invariabilă și cea de încadrare morfologică în tiparele flexionare ale limbii române.

Urmînd prima tendință, abrevierile apar cu o formă unică de nominativ-acuzativ, fără a marca formal (prin desinențe) valorile de genitiv sau dativ pe care le exprimă: *Extinderea NATO*; *Reprezentantul OSCE în Moldova*; *Hotărîrea FMI*; *S-au adresat CEC*. Relațiile de genitiv, respectiv de dativ, sînt deductibile, în asemenea exemple, numai din trăsăturile inerente ale regentului sau din relația semantică.

Tendința de păstrare nealterată a formei abrevierilor determină apariția în limbajul publicistic a numeroase construcții de tip apozitiv, în care abrevierea-substantiv poate fi asimilată adjectivelor invariabile. În această categorie se înscriu abrevierile folosite ca epitete pentru a indica proveniența, apartenența sau profesia: *Rachetele NATO*; *Monitoarele radar*; *Vilele VIP*; *Exigență FMI*; *Emisiuni TV*; *Varianta TV a spectacolului*; *Mandat ONU*; *Bazele NATO din Turcia*; *Spune-mi Gioni sau Învățăturile fostului veteran KGB Verdicurov către nepotul său* (roman de Aureliu Busuioc).

Tendința de utilizare invariabilă a unităților lexicale poate avea ca efect creșterea ponderii mijloacelor analitice în actualizarea contextuală. Astfel, apare exprimarea analitică a cazurilor abrevierilor, marcată pentru genitiv-dativ prin articol posesiv: *Directorul pentru Moldova al BERD*; *Hotărîre a CEDO*; *Reprezentanți ai ONU*; *Emisiuni ale TVR*; *Următorul val de extindere a UE*; *Serviciul de presă al PL*.

În realizarea opoziției cazuale, abrevierile invariabile exprimă desinențial genitiv-dativul prin morfemul *lui* proclitic: *Lui J. Lo* „Jennifer Lopez” *i s-a înmînat Globul de Aur* (*Jurnal de Chișinău*, 13.02.2004, p. 19).

O altă tendință – cea de încadrare a abrevierilor în sistemul flexionar al limbii române – este semnalată și tangențial comentată de către specialiști cu referire la anumite tipuri de abrevieri (trunchieri (Carabulea 1983: 520), sigle (Stoichițoiu-Ichim 2003: 11).

Acomodarea abrevierilor la constrîngerile sintactice ale contextului și la variația flexionară de număr, caz se realizează prin intermediul „clasificatorilor flexionari” – mărci flexionare de încadrare într-o clasă lexico-gramaticală (Pană-Dindelegan 1999: 121). Prin prezența mărcilor specifice flexiunii românești se creează posibilitatea unei flexiuni abreviale de tip sintetic, cu desinențe atașate prin cratimă (*Depunere a CV-urilor*, *Lansarea CD-ului*) și unit (*ozeneul*, *ozeneurile*).

În cazul abrevierilor, flectivele (morfemele ce actualizează diverse valori ale categoriilor gramaticale specifice părților de vorbire flexibile) sînt desinențele (-uri, -i, -e), articolul hotărît (-l, -le, -lui, -i): *SRL-uri*; *Ravagiile SIDEI*; *Cu TIR-ul de la festival* (*Jurnal de Chișinău*, 16.04.2010, p. 21); *Practicile NKVD-ului sovietic* (*Timpul*, 11.02.2011, p. 2); *Acest gînd l-au exprimat și unii angajați ai SRL-ului care speră să obțină rezultate frumoase* (*Timpul*, 7.06.2009, p. 7).

Flectivul -uri, avînd capacitatea de a încadra orice bază inedită în clasa substantivului (Pană-Dindelegan 1999: 124), marchează, în același timp, numărul plural și includerea într-un anumit gen.

Caracterul relativ recent al abrevierilor și imprecizia normelor explică faptul că aceleași abrevieri pot apărea în unele contexte ca invariabile, iar în altele – ca

.....
 purtătoare ale unor mărci flexionare: *Sărăcia crește odată cu creșterea vertiginoasă a PIB-ului* (*Literatura și Arta*, 1.04.2004, p. 7); *Sporirea PIB este aparentă* (*Flux*, 2.04.2004, p. 2); *vile VIP; fiice de VIP-uri*.

Articularea abrevierilor și utilizarea flexionară este determinată și de structura fonetică a abrevierilor (Avram 1990: 63). Abrevierile terminate în consoană se articulează și se declină ca și substantivele de genul masculin-neutru: *ASEM-ul își demonstrează inteligența* (*Timpul*, 2.04.2010, p. 22); *Cei mai buni absolvenți ai ASEM-ului au fost decorați* (*Făclia*, 26.06.2010, p. 1).

Abrevierile care au la finală o vocală sînt folosite, de obicei, ca invariabile și nearticulate: *Conform statisticii CEDO* (*Timpul*, 9.04.2004, p. 15); *Președintele CIO* („Comitetul Internațional Olimpic” – n.n.) ... *va locui pe perioada JO* („Jocurile Olimpice” – n.n.) în mijlocul sportivilor (*Timpul*, 18.06.2004, p. 26); *SUA; UEFA*.

În limba vorbită și în presă unele dintre aceste abrevieri apar declinate și articulate enclitic: *Ideea federalizării firavului stat moldovenesc, clocită în bucătăriile politice neoimperiale rusești, dar plasată sub umbrela OSCE-ului, poate duce la dispariția Republicii Moldova ca stat* (*Timpul*, 11.06.2004, p. 10); *Totuși, Prutule, e bine, /Totuși vremile-s frumoase: /Pe un mal NATO-ul vine, /Pe-altul a venit Tănase* (*Timpul*, 25.06.2004, p. 6); *Guvernul examinează și oportunitatea reducerii TVA-ului* (*Jurnal de Chișinău*, 16.02.2011, p. 14).

Încadrîndu-se în tiparele morfo-sintactice ale românei actuale (utilizare invariabilă, tipar analitic de actualizare, flexiune sintetică realizată cu ajutorul flectivelor), abrevierile își consolidează poziția specifică în sistemul lexical al limbii.

Bibliografie

- Avram, M., *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1990.
- Brîncuș, Gr., *Pluralul neutrelor în româna actuală*, în *Studii și cercetări lingvistice*, 1978, nr. 3, p. 253-262.
- Carabulea, El., *Aspecte ale trunchierii cuvintelor în limba română*, în *Studii și cercetări lingvistice*, 1983, nr. 6, p. 517-523.
- Dumitrescu, M.; Surjicov, A., *Abrevierea în limba română*, în *Limba română* (XXXVI), 1987, nr. 5, p. 388-399.
- Guilbert, L., *La créativité lexicale*, Paris, Larousse, 1975.
- Guțu Romalo, V., *Dinamica limbii și normele*, în *Perspective actuale în studiul limbii române* (coord. Gabriela Pană Dindelegan), București, Editura Universității din București, 2002, p. 41-51.
- Pană-Dindelegan, G., *Formații substantivale recente și rolul „clasificatorilor” în actualizarea lor contextuală*, în *Limba română*, 1999, nr. 1-2, p. 117-127.
- Seche, L., *Compunerea cu ajutorul abrevierilor*, în *Limba și literatura română*, 1977, nr. 3, p. 12-14.
- Stoichițoiu-Ichim, A., *Sigle de origine engleză în româna actuală* (II), în *Limba și literatura română*, 2003, nr. 2, p. 9-13.
- Stoichițoiu-Ichim, A., *Tendențe actuale în domeniul siglării*, în *Limba română – structură și funcționare*. Actele celui de-al 4-lea colocviu al Catedrei de limbă română (25-26 noiembrie 2004). Coordonator Gabriela Pană-Dindelegan, București, Editura Universității din București, 2005, p. 379-391.
- Stoichițoiu-Ichim, A., *Creativitate lexicală în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2006.